

Φύση, λειτουργία και προβλήματα πολιτικής του ελληνικού τουρισμού

ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ ΖΑΧΑΡΑΤΟΣ

ΠΡΙΝ προσπαθήσουμε μια αναλυτική παρουσίαση της φύσης και του ρόλου του τουρισμού στην Ελλάδα και του πλαισίου της εφαρμοζόμενης τουριστικής πολιτικής, θεωρούμε ότι πρέπει να διευκρινιστούν ορισμένα προβλήματα τα οποία απορρέουν τόσο από τη φύση του τουριστικού φαινομένου όσο και από την μέχρι σήμερα θεωρητική και πρακτική αντιμετώπισή τους.

Παρ' όλο ότι μας χωρίζουν 25 και πλέον χρόνια από το 22ο Συνέδριο της AIEST όπου διαπιστώθηκε ο σχεδόν αποκλειστικά περιγραφικός χαρακτήρας της προσέγγισης του τουριστικού φαινομένου, δεν έχει οριστικοποιηθεί ακόμα στη διεθνή συζήτηση ένα γενικά αποδεκτό θεωρητικό και πρακτικό πλαίσιο καθορισμού του τουρισμού ως συγκεκριμένης αναλυτικής κατηγορίας τόσο στο σύνολό του όσο και σε μια εθνική οικονομία υποδοχής. Η αδυναμία αυτή που ποσοτικά τουλάχιστον γίνεται αμέσως φανερή ως αδυναμία προσδιορισμού του διεθνούς τουρισμού στα κατά περίπτωση χώρας ισχύοντα εθνικολογιστικά συστήματα έχει αρχίσει να δίνει σταδιακά τη θέση της στη διαμόρφωση μιας πιο συγκεκριμένης κατεύθυνσης στη συζήτηση για την οικονομική φύση του τουρισμού αλλοδαπών σε μια οικονομία υποδοχής.

Εάν ανακεφαλαιώσουμε κανείς τη διεθνή αυτή συζήτηση και πρακτική περί της φύσης του διεθνούς τουρισμού ως συγκεκριμένης αναλυτικής κατηγορίας σε μία χωρικά προσδιοριζόμενη οικονομία και ανεξάρτητα από τις επιμέρους διαφορές στις μεθοδολογίες προσέγγισης, δεν είναι δύσκολο να διακρίνει ότι το κεντρικό πλαίσιο της νέας αυτής κατεύθυνσης αποδέχεται την υπαγωγή του τουρισμού στις κατηγορίες της τελικής ζήτησης και πιο συγκεκριμένα ως μια ετησίως ιδιαίτερα διαμορφούμενη ιδιωτική κατανάλωση.

Είναι φανερό ότι η σχετικά νέα αυτή κατεύθυνση επαναπροσδιορισμού της οικονομικής φύσης του διεθνούς τουρισμού στις οικονομίες υποδοχής, θα επιβάλει με τη σειρά της ένα αντίστοιχα σημαντικό επαναπροσδιορισμό τόσο στη θεωρία και την έρευνα των επιπτώσεων του τουρισμού σε μια χώρα υποδοχής όσο και κυρίως στην ερμηνεία για το χαρακτήρα και τον γενικότερο οικονομικό ρόλο του και στην επιχειρηματολογία και την υποστήριξη της πολιτικής στο βαθμό

που γίνεται επιθυμητό να καταστεί η τουριστική ανάπτυξη ένας βασικός βραχίονας στην συνολικότερη οικονομική ανάπτυξη. Διότι είναι άλλο να συζητά κανείς και να αντιμετωπίζει, στα πλαίσια των κρατικών πολιτικών, τον τουρισμό ως έναν από τους «κλάδους υπηρεσιών», με ασαφή επιθετικό προσδιορισμό του προϊόντος και άλλο να ενεργοποιεί τις λειτουργίες του κράτους εν είδει πολιτικής για τη ρύθμιση της εξέλιξης και τον επηρεασμό της μεγέθυνσης του τουρισμού ως μίας ετησίως, ποσοτικά και ποιοτικά, ιδιαίτερα διαμορφούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης, σε σχέση και σε σύγκριση με την αντίστοιχη κατανάλωση των ημεδαπών της χώρας, δηλαδή την εθνική κατανάλωση.

Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για μια πολιτική που στην καλύτερη περίπτωση άπτεται των εξελίξεων μιας συγκεκριμένης υπηρεσίας-προϊόντος, στη δεύτερη περίπτωση πρόκειται για την τουριστική πολιτική ως πολιτική ρύθμισης της παραγωγής του συνόλου σχεδόν των κλάδων της οικονομίας και ενός σημαντικού μέρους των θεσμικών λειτουργιών της κοινωνίας. Πρόκειται δηλαδή για μια πολιτική συνολικού εθνικοοικονομικού ή περιφερειακού χαρακτήρα.

Βλέπουμε λοιπόν, ότι η αποδοχή του προσδιορισμού της οικονομικής φύσης του τουρισμού, ως μιας δεύτερης διαμορφούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης και της συνακόλουθης προς αυτήν κλαδικά διαρθρωμένης συνολικής παραγωγής της, καθορίζει με τη σειρά του ότι η αναγκαία για τη ρύθμιση του τουριστικού φαινομένου πολιτική δεν μπορεί να κινείται στα πλαίσια μιας –κατά την παραδοσιακή έννοια του όρου– μονοδιάστατης κλαδικής πολιτικής για τη ρύθμιση της παραγωγής και διάθεσης κάποιου συγκεκριμένου προϊόντος ή ομάδας ομοειδών προϊόντων αλλά είναι υποχρεωμένη να κινείται στους επιμέρους χώρους όλων των πολιτικών του κράτους. Αυτό συνεπάγεται ότι ανεξάρτητα από τους χώρους ή χώρες υποδοχής, στόχος της τουριστικής πολιτικής και των κατά καιρούς εξειδικευμένων κατευθύνσεών της, θα πρέπει να είναι η ρύθμιση της παραγωγής και διάθεσης προϊόντων και υπηρεσιών που προσφέρονται από το σύνολο των κλάδων παραγωγής και των θεσμικών και λειτουργικών τομέων του κράτους. Η κρατική δηλαδή παρέμβαση για την ανάπτυξη

του τουρισμού δεν μπορεί εξαιτίας της ίδιας της οικονομικής φύσης του φαινομένου που επιθυμεί να ρυθμίσει, παρά ως πολιτική να συνιστά τη σύνθεση όλων σχεδόν των επιμέρους πολιτικών του κράτους. Η τουριστική πολιτική ως τέτοια, μπορεί να είναι ταυτόχρονα συναλλαγματική πολιτική, πιστωτική πολιτική και πολιτική δημοσίων επενδύσεων, πολιτική απασχόλησης και εκπαίδευσης, χωροταξική και πολιτιστική πολιτική και πολιτική περιβάλλοντος υπό το πρίσμα πάντα του τουριστικά εξειδικευμένου προσανατολισμού της. Στο σημείο αυτό δεν πρέπει να λησμονείται ότι υπό ορισμένες προϋποθέσεις και συγκυρίες της διεθνούς πολιτικής σκηνής, η τουριστική πολιτική μπορεί να αγγίζει ακόμα και τα όρια

της πολιτικής των διεθνών σχέσεων αφού όπως είναι γνωστό κάθε χώρα υποδοχής τουρισμού διαθέτει ένα –κατά το μέτρο του δυνατού– εκτεταμένο διεθνές δίκτυο υπηρεσιών με αυτόνομο σχετικά χαρακτήρα σε σχέση με το δίκτυο των διπλωματικών και λοιπών κρατικών υπηρεσιών και οργάνων της εξωτερικής πολιτικής.

Οποιαδήποτε λοιπόν αναλυτική παρουσίαση και ερμηνεία του ρόλου του τουρισμού και των κατευθύνσεων της τουριστικής πολιτικής στην Ελλάδα θα πρέπει αναγκαστικά να περάσει μέσα από όλες τις αναφερόμενες επιμέρους μορφές αυτής της πολιτικής ώστε να δώσει, αξιολογώντας τη σχέση μεταξύ στόχων και επιτεύξεων, μια πλήρη και αξιόπιστη εικόνα του διαχρονικά προσδιοριζόμενου περιεχομένου, των κατευθύνσεων και της αποτελεσματικότητάς της.

Τα όσα αναφέρθηκαν πιο πάνω υποδηλώνουν την αντικειμενική αδυναμία στα πλαίσια του παρόντος άρθρου να αντιμετωπιστεί μια αναλυτική παρουσίαση των κατευθύνσεων όλων των επιμέρους πολιτικών που συγκροτούν την υπό το γενικό τίτλο «Τουριστική Πολιτική» εξειδικευμένη παρέμβαση του κράτους για τον τουρισμό στην Ελλάδα. Επιθυμώντας, όμως, να δοθεί μια κατά το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα του περιεχομένου και των διαστάσεων της τουριστικής πολιτικής σήμερα, θα επικεντρωθούμε εδώ αφενός στον προσδιορισμό του πλέγματος των αναγκαίων κατευθύνσεων, αναφορών και επαναπροσδιορισμών της εξειδικευμένης μεν αλλά συνθετικής παρέμβασης του κράτους στον τουρισμό στα πλαίσια της σύγχρονης διεθνούς γεωπολιτικής και οικονομικής συγκυ-

ρίας και αφετέρου σε μία σύντομη κριτική αντιπαράθεση με τα κύρια στοιχεία και τη «βάση της λογικής» του τουριστικού πολιτικού γίνεσθαι στην Ελλάδα σήμερα.

Μετά από 40 και πλέον έτη ανάπτυξης και σημαντικότητας μεγέθυνσης του ελληνικού τουρισμού, η πολιτική παρέμβαση του κράτους έχοντας ξεπεράσει τα θεμελιώδη προβλήματα των μεγεθών όσον αφορά τη συγκρότηση του προσφερόμενου δυναμικού κλιμών, έχει πλέον να αντιμετωπίσει τα συνθετότερα προβλήματα του ποιοτικού αναπροσανατολισμού στο σύνολο του τουριστικού δυναμικού της χώρας. Η ενεργοποίηση του κράτους σε σχέση με τις νέες αυτές επιταγές δεν μπορεί πλέον να ενεργοποιείται παρά μόνο σε αναφορά με

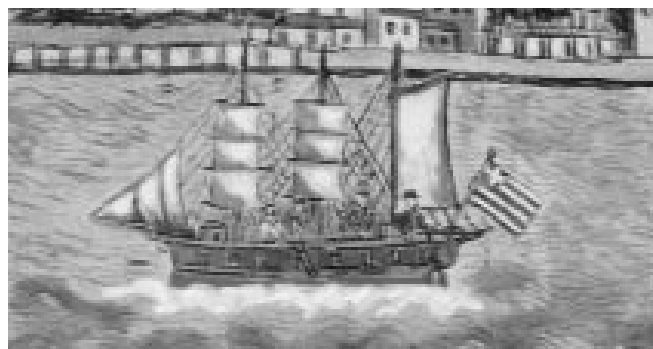
ορισμένες σταθερές πραγματικότητες και με βάση συγκεκριμένους πλέον επαναπροσδιορισμούς του χαρακτήρα, τόσο της ίδιας της τουριστικής πολιτικής *per se* όσο και της αντιμετώπισής της από τη γενικότερα εφαρμοζόμενη οικονομική πολιτική πράγμα που σημαίνει ότι το πλαίσιο αναφοράς και των κατευθύνσεων της ελληνικής τουριστικής πολιτικής σήμερα θα πρέπει πρωτίστως να απαλλαγεί από τον γενικά κοινότοπο χαρακτήρα των ακραιφνώς «τουριστικών» διαστάσεων της και να αφομοιώσει όλα εκείνα τα στοιχεία στα οποία εξαναγκάζει ο ταχύτατα μεταβαλλόμενος διεθνής περιγύρος του ελληνικού τουρισμού.

Οι διεργασίες, οι τάσεις και οι αναδιαρθρώσεις που συντελούνται στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα πρέπει να αποτελούν βασικό στοιχείο αναφοράς για την προσαρμογή και εναρμόνιση των επιμέρους μορφών της ελληνικής τουριστικής πολιτικής σε σχέση με τις πλέον καλύτερες και για τον ελληνικό τουριστικό χώρο προσφορότερες ευρωπαϊκές επιλογές.

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία, η τεράστια ανάπτυξη του ενδοευρωπαϊκού τουρισμού αποτελεί πλέον αναμφισβήτητο γεγονός, αφού αυτός περιλαμβάνει το 65% του συνόλου των διεθνών συνοριακών αφίξεων αποφέροντας από το 1981 ήδη ένα άκρως θετικό υπόλοιπο στο «ταξιδιωτικό ισοζύγιο» με συνολικές εισπράξεις οι οποίες φθάνοντας το 5% των πωτώσεων από αγαθά και υπηρεσίες συμμετέχουν θετικά στην ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, ο τουρισμός έχει θετικότερη επίδραση στην

απασχόληση –με σύνολο απασχολούμενων περί τα 7,5 εκατομμύρια ή το 6% του συνόλου της απασχόλησης –ενώ όσον αφορά την περιφερειακή ανάπτυξη μπορεί να αποτελέσει βασικό στοιχείο μιας πολιτικής μείωσης ή και εξισορρόπησης της ανεργίας– κυρίως στις προβληματικές και στις περιοχές της Ε.Ε. που βρίσκονται υπό βιομηχανική συρρίκνωση.

Οι εξελίξεις στις ανατολικοευρωπαϊκές χώρες θα πρέπει πλέον να συνυπολογίζονται ως σταθερά σημεία προσανατολισμού για την κατάκτηση των μεσοπρόθεσμων και μακροπρόθεσμων νέων τουριστικών αγορών στις χώρες αυτές. Το παράδειγμα των πρόσφατων εξελίξεων στις αφίξεις των Ρώσων τουριστών με 140.000 το 1994 και σύμφωνα με ορισμένες

οργανώσεις που υπολογίζουν τις αφίξεις αυτές για το 1995 σε 200.000 και με περίπου 2.300 δολάρια κατ' άτομο τουριστική δαπάνη (εκτιμήσεις του Ε.Ο.Τ.), θα πρέπει να διαμορφώσει νέα κέντρα βάρους στη γενικότερη πολιτική προώθησης του ελληνικού τουριστικού χώρου.

Επιπλέον, οι τάσεις που διαφαίνονται ήδη στον αναφερόμενο χώρο δείχνουν μια περαιτέρω αύξηση του τουρισμού προς την Ε.Ε. και ιδιαίτερα του τουρισμού προς τη Μεσόγειο όπου η ιδιαίτερη θέση και γεωμορφολογική, περιβαλλοντική και πολιτισμική δομή της Ελλάδας με το μεγάλο αριθμό νησιωτικών συμπλεγμάτων (περίπου 2000 νησιά), με ένα μεγάλο μήκος ακτών (15.000 χιλμ.) και με τους εκατοντάδες αρχαιολογικούς τόπους όλων των ιστορικών περιόδων, θα αποτελέσει έναν από τους βασικούς πόλους έλξης των νέων αυτών τουριστικών ρευμάτων προς το χώρο της Ε.Ε.

Τέλος, όσον αφορά τον γενικότερο τύπο και εικόνα του προσφερόμενου ελληνικού τουρισμού και με δεδομένη τη γεωγραφική και γεωπολιτική πραγματικότητα του φυσικού-τουριστικού χώρου που κατέχει η Ελλάδα στο Αιγαίο και τη Μεσόγειο, καθώς και των διαφαινόμενων τάσεων της μελλοντικής έκτασης που, σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες, τείνει να πάρει η ζήτηση για θαλάσσιο τουρισμό στις θάλασσες αυτές, η ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού σε όλες του τις εκφάνσεις θα πρέπει να συνιστά το ακρογωνιαίο στήριγμα των προοπτικών της εφαρμοζόμενης τουριστικής πολιτικής.

Σε παράλληλη πορεία με όσα προηγουμένως αναφέρθηκαν, η πολιτική παρέμβαση για τη ρύθμιση του ελληνικού τουρι-

σμού ώστε να ανταποκριθεί στο προηγούμενο πλαίσιο αναφοράς, θα πρέπει αναγκαστικά να συνειδητοποιήσει την οικονομική φύση του τουρισμού με συνακόλουθο αποτέλεσμα τον αναπροσανατολισμό των δυνατοτήτων και των εργαλείων της προς την κατεύθυνση της ενίσχυσης της βιομηχανικής φύσης της τουριστικής ζήτησης.

Γίνεται λοιπόν φανερό ότι τα σημεία αναφοράς της σημερινής τουριστικής πολιτικής στην Ελλάδα φαίνεται να υποχρεούνται να διαμορφώνουν αναγκαστικά ένα διπλό πολιτικό χαρακτήρα. Από τη μια μεριά θα πρέπει να επιτείνεται η προσπάθεια να συγκραστούν οι στόχοι της γενικότερης ευρωπαϊκής τουριστικής πολιτικής για περαιτέρω αύξηση του ενδοευρωπαϊκού και του διεθνούς προς την Ευρώπη τουρισμού τονίζοντας ιδιαίτερα τη γεωγραφική θέση της Ελλάδας με στόχο την αύξηση του ίδιου μεριδίου στα τουριστικά καταναλωτικά πρότυπα που διακινούνται στη μεσογειακή αγορά. Η προσπάθεια αυτή για να πετύχει θα πρέπει να συνοδεύεται από συγκεκριμένες πολιτικές για την επίλυση των ειδικότερων χωροταξικών και περιβαλλοντικών προβλημάτων που δημιούργησε η μέχρι σήμερα πολιτική περιφερειοποίησης του τουρισμού στην Ελλάδα. Στα πλαίσια αυτών των πολιτικών εναρμόνισης με τη γενικότερη κοινοτική πραγματικότητα οι οποίες εφαρμοζόμενες, θα ανεβάσουν το επίπεδο της τουριστικής προσφοράς στη χώρα, είναι αναπότρεπτο να συμβούν ορισμένες ανακατατάξεις της «τουριστικής αξίας» των διαφόρων τουριστικών κέντρων με όλα τα επακόλουθα που η άνοδος ή η πτώση αυτής της αξίας συνεπάγεται.

Από την άλλη μεριά η τουριστική πολιτική στην Ελλάδα συγκρατώντας έναν επιβαλλόμενο εθνικό χαρακτήρα θα πρέπει να προσπαθήσει για εσωτερικούς κοινωνικοπολιτικούς λόγους, το κόστος της αναφερόμενης ανακατάταξης της «τουριστικής αξίας» των υφισταμένων τουριστικών κέντρων να είναι όσο το δυνατόν μικρότερο. Η προσπάθεια αυτή για να πετύχει θα πρέπει να συνοδεύεται από ένα εκτεταμένο πρόγραμμα ανασυγκρότησης της τουριστικής και γενικότερης κοινωνικής υποδομής στα τουριστικά κέντρα της χώρας, έτσι ώστε ο στόχος του μικρότερου κόστους να απορρέει ως αποτέλεσμα των δύο αυτών προσπαθειών.

Παρατηρώντας τα βασικά μεγέθη της εξέλιξης του διεθνούς τουρισμού στην Ελλάδα είναι εύκολο να διαπιστωθεί το μέγεθος της ανάπτυξης του αφού οι αφίξεις από 94.408 το 1953, ανήλθαν σε 1.609.210 και 5.271.115 αντίστοιχα το 1970 και το 1980, φθάνουν δε σε 11.500.000 το 1994 και ωθούν σε μία ανάλογη αύξηση των συναλλαγματικών εισπράξεων από 22,7 εκατομμύρια δολάρια το 1953 σε 3,50 δισεκατομμύρια δολάρια το 1994. Με βάση την αναπτυξιακή αυτή πραγματικότητα της σημαντικής μεγέθυνσης του τουρισμού στην Ελλάδα είναι προφανές, ότι η αποδοχή και η συνειδητοποίηση της πραγματικής οικονομικής φύσης του διεθνούς εισερχόμενου τουρισμού ως μιας ιδιαίτερα διαμορφούμενης ιδιωτικής κατανάλωσης στη χώρα, θα έπρεπε πλέον να συνιστά το πρώτιστο

υποχρεωτικό συστατικό στοιχείο της συνολικής τουριστικά προσανατολισμένης πολιτικής και διοικητικής αρχής.

Λογική απόρροια αυτής της αποδοχής και συνειδητοποίησης από τη μεριά της εφαρμοζόμενης τουριστικής πολιτικής θα ήταν να απεγκλωβιστεί αυτή από την άποψη του «τουρισμού ως τομέα υπηρεσιών» και να αντιληφθεί ότι τα σλόγκαν «ο τουρισμός πουλάει αέρα, ήλιο και θάλασσα» ανήκουν στο χώρο και στη γλώσσα του μάρκετινγκ και της διαφήμισης. Η συνειδητοποίηση σε όλα τα επίπεδα της οικονομικής πολιτικής της πραγματικής φύσης του τουρισμού, ως πρώτης και βασικής συνθήκης άσκησης της τουριστικής πολιτικής, θα έκανε να αναδυθεί σε όλες του τις διαστάσεις το γεγονός ότι ο του-

ρισμός μπορεί να διαθέσει στη διεθνή αγορά ένα μεγάλο μέρος της συνολικής εθνικής παραγωγής της χώρας. Αυτή ακριβώς η λογική απόρροια ότι ο τουρισμός σε μία χώρα 10,5 εκατομμυρίων κατοίκων και 11,5 εκατομμυρίων τουριστών συνιστά μία, χρονικά επιπρόσθετη προς την εθνική, αύξηση της ενεργού ζήτησης για καταναλωτικά προϊόντα του ευρύτερου βιομηχανικού-μεταποιητικού τομέα και όχι απλώς μία αύξηση του όποιου τομέα υπηρεσιών είναι η δεύτερη συνθήκη· η ύπαρξη της οποίας θα μπορούσε να διασφαλίσει την εφαρμογή μίας βιομηχανικά προσανατολισμένης τουριστικής πολιτικής εντός του αναφερθέντος πλαισίου αναφοράς καθώς και μίας εν μέρει τουριστικά προσανατολισμένης βιομηχανικής πολιτικής ως απαραίτητα πλέον συστατικά στοιχεία της γενικότερης οικονομικής πολιτικής στην Ελλάδα.

Και ενώ είναι εύκολο να αντιληφθεί πλέον κανείς τον αναγκαστικό χαρακτήρα των αναφερόμενων αναδιατάξεων της ελληνικής τουριστικής πολιτικής είναι τουλάχιστον δυσχερές να ερμηνευθούν τα εκφυλιστικά χαρακτηριστικά και οι παραλυτικές αδυναμίες αυτής της πολιτικής, τόσο ως άμεσης κυβερνητικής δράσης όσο και ως έμμεσης παρέμβασης των συμμετεχόντων σ' αυτήν κοινωνικοπολιτικών φορέων (π.χ. εργοδοτικών και εργασιακών συνδικαλιστικών φορέων) να αντιμετωπίσει τις ανάγκες και τις ευκαιρίες της εποχής.

Έτσι, ενάντια σε κάθε ανάγκη για επιστημονικά εμπεδομένη άσκηση της τουριστικής πολιτικής σήμερα, αυτή όχι μόνον συνεχίζει αδιάλειπτα να κινείται σε ένα πλαίσιο απλοϊκού εμπειρισμού, όπως είχα ήδη διατυπώσει από το 1986, αλλά τα

εκφυλιστικά της κυρίαρχα συστατικά στοιχεία διαμορφώνουν όλο και εντονότερα το βαθμό επικινδυνότητας της τόσο για την ύπαρξη του ίδιου του ελληνικού τουρισμού όσο και για την μέσω αυτού επηρεαζόμενη κοινωνική βάση και συγκρότηση της χώρας.

Δεν χρήζει ιδιαίτερης προσοχής ότι τη στιγμή που η τουριστική πολιτική στην Ελλάδα θα έπρεπε, αποδεχόμενη πλέον την οικονομική φύση του διεθνούς εισερχόμενου τουρισμού, να ανάγει σε κυρίαρχο στοιχείο της δράσης της το συνολικά βιομηχανικό χαρακτήρα της τουριστικής ζήτησης και τη συνακόλουθη συνθετότητα της πρακτικής παρέμβασης για την παραγωγή αυτής της ζήτησης, αυτή, αντιθέτως κινείται με τη λογι-

κή ενός διαρκώς εκφυλιζόμενου απλοϊκού εμπειρισμού. Ο χαρακτήρας αυτού του φαινομένου που διαχέεται σε όλα τα επίπεδα της πολιτικής και της διοικητικής τουριστικής εξουσίας έχει τα εμφανή σημάδια μιας πρακτικής άκρατου συμφεροντολογικού υποκειμενισμού, με την ευρύτερη έννοια του συμφέροντος. Ο υποκειμενισμός αυτός της τουριστικής εξουσίας φαίνεται να μην έχει ούτε την ανάγκη ούτε και την υποχρέωση της οποιασδήποτε απλής λογικής υποστήριξης των αποφάσεων και θεσμικών ρυθμίσεων που αυτή προτάσσει και πραγματοποιεί. Και μερικά μόνον παραδείγματα αρκούν για να επιβεβαιώσουν τη θέση αυτή. Έτσι φαίνεται δυσχερής να το γεγονός της αναγγελίας για ίδρυση «Τράπεζας Τουρισμού» και κρατικού μάλιστα χαρακτήρα τη στιγμή της απελευθέρωσης του όλου τραπεζικού συστήματος και της παρέλευσης τουλάχιστον 40 ετών από τις απαρχές της μεταπολεμικής οργάνωσης του ελληνικού τουρισμού, όπου μία τέτοια τράπεζα θα εδικαιολογείτο για τον αρχικό σχηματισμό τουριστικού κεφαλαίου. Ένα άλλο γεγονός, αυτό της απόφασης για την ίδρυση καζίνων στην χώρα και ο διαρκώς μεταβαλλόμενος αριθμός και οι τοποθεσίες των καζίνων χωρίς καν τις πλέον στοιχειώδεις μελέτες κοινωνικοπολιτικού περιεχόμενου αλλά και αγοράς που να αποδεικνύουν την αναγκαιότητα, βιωσιμότητα και σκοπιμότητα ίδρυσης τόσων πολλών καζίνων που, εκτός των άλλων, η οποιαδήποτε σχέση τους με τον τουρισμό ουδόλως μέχρι σήμερα έχει επιστημονικά αποδειχτεί. Οι δε αγορές ελικοπτερόων και μηχανημάτων οδοκαθαρισμού και η λειτουργία τους υπό την αιγίδα του

Υπουργείου Τουρισμού δείχνουν, εκτός της έλλειψης κάθε νοήματος αυτών των αποφάσεων και την αντίστοιχη έλλειψη γνώσης ή και περιφρόνησης των διακριτών λειτουργιών του κράτους και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης τη στιγμή μάλιστα, που γίνεται ταυτόχρονα τόση προσπάθεια εμπέδωσης του 2ου βαθμού Τ.Α. Τέλος, η ίδρυση ανωτέρας σχολής τουριστικών επαγγελματιών στο Ηράκλειο Κρήτης με μία απλή υπουργική απόφαση και με δεδομένα α) τη μειωμένη απορροφητικότητα στον τουριστικό χώρο των αποφοίτων των επαγγελματικών σχολών του είδους ΣΤΕ, ΤΕΙ κ.ά. και β) την αναπαρξία μελέτης για τη σκοπιμότητα, την εγκατάσταση, τη χρηματοδότηση και τη στελέχωση μιας τέτοιας σχολής δει-

τουρισμού για τη βιομηχανική στήριξη και αναδιάρθρωση της χώρας.

Τελειώνοντας, δεν θα πρέπει θεωρητικά τουλάχιστον για την ώρα να μας διαφεύγει ότι στα πλαίσια της νομισματικής ενοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης η τουριστική πολιτική χάνοντας το βασικό της επιχείρημα που συνίστατο στην αύξηση συναλλάγματος και στην εξισορρόπηση του ισοζυγίου πληρωμών θα προσλαμβάνει περισσότερο χαρακτηριστικά πολιτικής απασχόλησης και εισοδήματος. Αυτό σημαίνει ότι τηρουμένων των αναλογιών της σημασίας του τουρισμού για την ελληνική οικονομία και των περιφερειακών προβλημάτων της χώρας, η τουριστική πολιτική στην Ελλάδα εξ αντικειμένου

χνει, αν μη τι άλλο, μία επιζήμια περιφρόνηση της σημασίας της εκπαίδευσης και της επαγγελματικής κατάρτισης στο χώρο του τουρισμού, καταδεικνύοντας με αυτόν τον τρόπο τις διαστάσεις ενός άκριτου συγκυριακού συμφεροντολογικού υποκειμενισμού της τουριστικά εντεταλμένης πολιτικής εξουσίας.

Τέλος, δεν θα πρέπει έστω και συνοπτικά να μείνει απαρατήρητη μια γενικότερη κοινωνικοπολιτική ακνησία και ανοχή που διέπει τις λειτουργίες και το ρόλο τόσο των εργοδοτικών και εργασιακών συνδικαλιστικών οργανώσεων του τουριστικού χώρου (ΞΕΕ, ΠΟΞ, Ε.Ο.Τ.) που η όποια σχετική πρόσφατη παρέμβαση του ΣΕΤΕ δεν μπορεί να αναστρέψει, απέναντι σε όλες αυτές τις αποφάσεις αναγγελίες και παλινδρομήσεις. Το σύνολο σχεδόν αυτών των κοινωνικοπολιτικών φορέων, αλλά και υποκειμενικών παραγόντων του τουριστικού κυκλώματος παραμένει απόλυτα εγκλωβισμένο στα άμεσα βραχυπρόθεσμα μικροπολιτικά του συμφέροντα και αδυνατεί να αντιληφθεί τη μακρόσυρτη πορεία αποσύνθεσης της τουριστικής πολιτικής. Οι αναφερόμενοι φορείς βουλιάζοντας στην ευδαιμονία των «στατιστικώς» υπολογιζόμενων 11.500.000 τουριστικών αφίξεων και 6 δισεκατομμυρίων δολαρίων δεν μπορούν να αντιληφθούν τη βιομηχανική πρόκληση της ετήσιας επιπρόσθετης προς την εθνική, και εξαγωγική, τελικής ζήτησης και της ανάλογης και αναγκαίας γι' αυτήν βιομηχανικά προσανατολισμένης τουριστικής πολιτικής και ομφαλοσκοπώντας στα δικά τους προβλήματα δεν βλέπει ότι χάνεται και η τελευταία ευκαιρία χρησιμοποίησης του

πλέον δεν μπορεί να λειτουργήσει παρά μόνον ενταγμένη στην πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης ή αλλιώς μόνον ως πολιτική περιφερειοποίησης του τουρισμού. Η νέα αυτή πραγματικότητα απαιτεί για την επιστημονική κοινότητα τη βελτίωση των παλαιών –αν αυτά υπάρχουν– και την εξεύρεση νέων εργαλείων για την ανάλυση και διερεύνηση των περιφερειακών και τοπικών επιπτώσεων του τουρισμού, έτσι ώστε οι όποιες αποφάσεις και κατευθύνσεις της τουριστικής πολιτικής να βασίζονται πλέον σε πιο αξιόπιστες βάσεις πληροφοριών απ' ό,τι σήμερα η πρακτική απέδειξε.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Carsten Moser, «Tourismus und Entwicklungspolitik», HWWA - Institut für Wirtschaftsforschung, Hamburg 1972.
2. G. Zacharatos, «Tourismus und Wirtschaftsstruktur, dargestellt am Beispiel Griechenlands», Frankfurt/M 1984.
3. Γ.Α. Ζαχαράτος, «Ο απλόζιγος εμπειρισμός, η τουριστική πολιτική και η ώρα της κρίσης (1992)» *Σύγχρονα Θέματα*, τεύχος 34, Μάιος 1988.
4. European Parliament, «Tourism in Europe», Summarising the work of the European Parliament in the context of the European Year of Tourism, Luxembourg 1992.
5. The role of the Union in the field of tourism, European Commission Green Paper, 1995.